

Dạy học môn Lịch sử theo hướng trải nghiệm ở Trường Trung học phổ thông Chu Văn An - Hải Dương

Nguyễn Thị Thâm

Trường Đại học Hải Dương

Received: 2/12/2024; Accepted: 9/12/2024; Published: 12/12/2024

Abstract: In the context of comprehensive education reform today. Teaching History by experience will help students deeply understand the subject knowledge, thereby arousing their feelings and passion for the subject. Within the scope of this article, the author clarifies the teaching of History in the direction of experience at Chu Van An High School in order to help the teaching of this subject achieve results and quality according to the 2018 general education program.

Keywords: Teaching, experiential activities, history, high school.

1. Đặt vấn đề

Giáo dục lịch sử (GDLS) có vai trò quan trọng, là yếu tố ảnh hưởng đến sự trường tồn, hưng vượng của mỗi quốc gia dân tộc trên thế giới nói chung và Việt Nam nói riêng. GDLS sẽ góp phần bồi đắp cho học sinh (HS) - thế hệ chủ nhân tương lai của đất nước tình yêu quê hương đất nước, lòng tự hào về truyền thống cha ông, sự biết ơn với những thế hệ đi trước đã hi sinh, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Từ đó, xây dựng ý chí, bản lĩnh, rèn luyện, phấn đấu vươn lên trong xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Hiện nay việc dạy học môn LS tại Trường THPT Chu Văn An vẫn còn nhiều bất cập: lối dạy truyền thụ một chiều, áp đặt tạo cho HS, cách học bị động, không tạo được sự hứng thú, dẫn đến sự chán ghét không yêu thích môn LS, chưa khơi gợi được sự linh hoạt, tư duy sáng tạo và khả năng ứng dụng kiến thức và kỹ năng vào thực hiện của người học còn yếu.

Hải Dương vùng đất có nhiều di tích lịch sử gắn liền với các sự kiện LS dân tộc và văn hóa địa phương. Dạy học môn LS ở các trường THPT Hải Dương nói chung và Trường THPT Chu Văn An nói riêng theo hướng trải nghiệm thực tế tại địa phương còn có những hạn chế, bất cập, chưa đáp ứng được yêu cầu đổi mới giáo dục.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Các khái niệm

Dạy học (DH) theo hướng trải nghiệm (TN)

DH theo hướng TN còn gọi là dạy học TN, là hình thức tổ chức dạy học giúp các em HS có cơ hội tham gia vào các tình huống, các hoạt động thực tiễn, được tương tác trực tiếp với đối tượng trải nghiệm, HS được hòa mình vào tình huống của đời sống xã hội để có được những hiểu biết, kinh nghiệm giao tiếp, để làm tăng thêm vốn sống của mình, để rèn luyện năng lực

cho bản thân.

Dạy học TN là hình thức tổ chức dạy học trong đó GV sử dụng các PP và hình thức dạy học đa dạng, phù hợp với đặc điểm và hứng thú của HS, giúp HS tương tác với đối tượng học tập để tiếp thu kiến thức khoa học và phát triển năng lực cá nhân. Như vậy, dạy học TN cần phải được thiết kế dựa trên vốn kinh nghiệm của HS và khơi gợi sự hứng thú, nhu cầu nhận thức của HS, thúc đẩy HS tích cực học tập.

Dạy học môn Lịch sử theo hướng TN ở trường THPT

LS được coi là môn bắt buộc trong chương trình giáo dục THPT, thông qua môn LS, HS hiểu được quy luật phát triển của xã hội loài người, cũng như tính tất yếu LS của sự nghiệp giải phóng và phát triển dân tộc. Nhìn về quá khứ với những hiểu biết sẽ giúp HS hiểu hiện tại hơn, có niềm tin và hành động đúng đắn hơn. Mặt khác, Lịch sử góp phần giáo dục truyền thống, bản sắc văn hóa dân tộc, một hành trang để thế hệ trẻ bước vào cuộc sống.

Học LS, HS còn được rèn luyện những PP tìm hiểu, khám phá LS: nhận biết các loại tư liệu LS và giá trị của chúng; thu nhận, phân tích thông tin từ tư liệu để nhận thức đúng về LS; rèn luyện các thao tác tư duy như: phân tích, tổng hợp, khái quát, đánh giá; rèn luyện năng lực tự học, tự tìm hiểu những vấn đề LS - xã hội.

Môn LS ở trường THPT hướng tới hình thành, phát triển ở HS tư duy khoa học, nhìn nhận thế giới như một chỉnh thể theo cả chiều không gian và chiều thời gian trên cơ sở những kiến thức cơ bản, các công cụ học tập và nghiên cứu lịch sử; từ đó, hình thành và phát triển các năng lực đặc thù và năng lực chung, đặc biệt là khả năng vận dụng kiến thức, KN vào thực tiễn và khả năng sáng tạo. Dạy học môn LS gắn liền với

các hoạt như trò chơi lịch sử, sân khấu hóa, diễn đàn, hội thi, cuộc thi, tham quan di tích LS... Các hoạt động này chính là các hình thức của hoạt động TN.

Dạy học môn LS theo hướng TN ở trường THPT là quá trình GV sử dụng các PP và hình thức dạy học đa dạng, phù hợp với đặc điểm và hứng thú học tập của HS, giúp HS tương tác với đối tượng học tập để tiếp thu các kiến thức sử học, từ đó góp phần hình thành, phát triển ở HS các phẩm chất, năng lực và năng lực đặc thù môn LS.

2.2. Những vấn đề cơ bản về dạy học môn Lịch sử theo hướng TN ở Trường THPT Chu Văn An

2.2.1. Nội dung dạy học môn LS theo hướng TN ở Trường THPT Chu Văn An

Chương trình môn LS bao gồm các nội dung về LS thế giới, LS Việt Nam và LS địa phương. Ở mỗi nội dung, GV có thể lựa chọn các đơn vị kiến thức/bài học phù hợp để xây dựng thành các chủ đề dạy học TN với các hình thức đa dạng. Cụ thể như sau:

Phần LS thế giới:

- Thời kỳ Nguyên thủy.
- Xã hội cổ đại.
- Tây Âu từ thế kỉ V đến nửa đầu thế kỉ XVI (Nội dung có thể xây dựng thành các chủ đề dạy học trải nghiệm: Những cuộc Phát kiến Lịch sử, Sự hình thành quan hệ sản xuất TBCN ở Tây Âu trung đại).
- Châu Âu và Bắc Mỹ từ nửa sau thế kỉ XVI đến thế kỉ XVIII (trọng tâm để xây dựng thành chủ đề dạy học trải nghiệm ở các nội dung: Chiến tranh giành độc lập 13 thuộc địa Anh ở Bắc Mỹ).
- Châu Âu và nước Mỹ từ cuối thế kỉ XVIII đến đầu thế kỉ XX (Nội dung có thể dạy trải nghiệm: Sự hình thành chủ nghĩa đế quốc; Công xã Pa-ri; Sự ra đời chủ nghĩa Mác; Chiến tranh thế giới I (1914-1918); Cách mạng tháng Mười Nga).
- Sự phát triển của khoa học kĩ thuật thế kỉ XVIII-XIX.
- Châu Á từ sau thế kỉ XIX đến đầu thế kỉ XX.
- Thế giới từ 1918 đến 1945 (Nội dung có thể dạy TN: Nước Nga và Liên Xô từ năm 1918 đến năm 1945; chiến tranh thế giới thứ 2).
- Thế giới từ 1945 đến 1991 (Nội dung có thể dạy TN: Chiến tranh lạnh; Liên Xô và các nước Đông Âu từ 1945 đến năm 1991).
- Cách mạng Khoa học kĩ thuật và xu thế toàn cầu hóa.

Phần Lịch sử VN bao gồm:

- VN từ khoảng thế kỉ II trước Công nguyên đến đầu thế kỉ X (Nội dung có thể dạy trải nghiệm: Nhà nước Văn Lang, Âu Lạc; thời kì Bắc thuộc từ thế kỉ II

trước công nguyên đến năm 938).

- VN từ đầu thế kỉ X đến đầu thế kỉ XVI (Nội dung có thể dạy trải nghiệm: VN từ năm 938 đến 1009 thời Ngô- Đinh- Tiền Lê; VN từ thế kỉ XIII thời Lý; VN từ thế kỉ XIII đến đầu XV thời Trần, Hồ; VN thời Lê Sơ).

- VN từ đầu thế kỉ XVI đến đầu thế kỉ XVIII (Nội dung có thể dạy trải nghiệm: Xung đột Nam- Bắc triều, Trịnh - Nguyễn; phong trào Tây Sơn).

- VN từ thế kỉ XIX đến đầu thế kỉ XX (Nội dung có thể dạy trải nghiệm: Sự ra đời của nhà Nguyễn; quá trình Thực dân Pháp xâm lược VN và cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp của nhân dân VN 1858-1984).

- VN từ 1918 năm 1945 (Nội dung có thể dạy TN: Hoạt động của Nguyễn Ái Quốc và sự thành lập Đảng cộng sản VN; Cách mạng tháng Tám năm 1945).

- Việt Nam từ 1945 đến năm 1991 (Nội dung có thể dạy TN: VN trong những năm đầu sau Cách mạng tháng Tám; VN từ 1946 đến 1954).

Phần LS địa phương, bao gồm các chủ đề: - Tìm hiểu về quê hương em - Các nghề truyền thống ở địa phương - Truyền thống đấu tranh chống ngoại xâm của các dân tộc - Cuộc đấu tranh vũ trang chống xâm lược Pháp - Tìm hiểu văn hóa, giáo dục, cách mạng địa phương.

2.2.2. Phương pháp dạy học môn Lịch sử theo hướng trải nghiệm ở trường THPT Chu Văn An

PP thuyết trình, đàm thoại: là phương pháp GV sử dụng lời nói của mình để trình bày các nội dung về các chủ đề LS, chủ điểm LS trong quá trình dạy học trải nghiệm. GV cung cấp các thông tin cập nhật và nội dung kiến thức có hoặc bổ sung thêm trong SGK. PP thuyết trình đòi hỏi GV phải có mở đầu gây hứng thú cho HS, tránh tình trạng giảm sự chú ý của HS trong giờ học trải nghiệm. Bằng cách này các em sẽ cảm thấy học LS vô cùng nhẹ nhàng không bị nặng nề về các sự kiện, con số LS từ đó hình thành tình yêu đối với môn học.

- PP tổ chức trò chơi: Trò chơi là một loại hình hoạt động giải trí, thư giãn; là món ăn tinh thần nhiều bổ ích và không thể thiếu được trong cuộc sống con người nói chung, đối với HS nói riêng. Trò chơi LS là hình thức tổ chức các hoạt động vui chơi với nội dung kiến thức sử dụng các dữ liệu, con số, sự kiện LS vào thiết kế các trò chơi cho HS. Trò chơi LS có tác dụng giáo dục “chơi mà học, học mà chơi”. Trò chơi có thể được sử dụng trong nhiều tình huống khác nhau của hoạt động môn LS theo hướng trải nghiệm như làm quen, khởi động, dẫn nhập vào nội dung học tập, cung cấp và tiếp nhận tri thức; đánh giá kết quả, rèn luyện các

KN và củng cố những tri thức LS đã được tiếp nhận; giúp phát huy tính sáng tạo, hấp dẫn và gây hứng thú cho HS; giúp HS dễ tiếp thu kiến thức LS mới; tạo được bầu không khí vui vẻ thân thiện trong quá trình học tập.

PP trải nghiệm thực tế: Là phương pháp tổ chức cho HS tiến hành các hoạt động học tập ngoài lớp, thông qua đó HS hiểu rõ về các sự kiện LS bởi lẽ tuy các sự kiện đã đi qua, xảy ra trong quá khứ nhưng vẫn để lại các “vết tích” của nó trong trí nhớ của nhân loại,... Vì việc tiếp xúc trực tiếp với các chứng cứ trên nên HS mới có sự nhận thức và trình bày lịch sử một cách rõ ràng và khách quan. Việc tiến hành sử dụng PP dạy học môn LS theo hướng TN ở nhà trường THPT sẽ đạt được nhiều ưu điểm tích cực: Khuyến khích được năng lực nhận thức các vấn đề LS và sử dụng các kiến thức đã học vào chính cuộc sống của HS. Nhưng bên cạnh các ưu điểm đó thì việc sử dụng PP trải nghiệm thực tế còn phụ thuộc vào nhiều yếu tố: Năng lực nhận thức của HS; năng lực của GV, thời gian, kinh phí tổ chức, nguồn tài liệu, trang thiết bị phục vụ dạy học,... GV có thể tiến hành khai thác, sử dụng tài liệu về di sản Lịch sử để tiến hành bài học môn LS theo hướng TN như: Tiến hành bài học tại nơi có di sản; tổ chức tham quan học tập tại nơi có di sản; tổ chức các hoạt động ngoại khóa - TN di sản.

Thảo luận nhóm: là hình thức GV giao nhiệm vụ cho từng nhóm HS, HS thực hiện nhiệm vụ, trao đổi và thảo luận trong nhóm dưới sự chỉ đạo của GV, vấn đề được diễn đạt chính xác hóa, phù hợp với mục tiêu dạy học và các nội dung cụ thể đã xác định.

PP tranh luận LS: là một PP trong đó đề cập về một chủ đề có chứa đựng xung đột. Những ý kiến khác nhau và những ý kiến đối lập được đưa ra tranh luận nhằm mục đích xem xét chủ đề dưới nhiều góc độ khác nhau.

PP đóng vai bằng việc nhập vai vào các nhân vật, các tình huống cụ thể, HS sẽ chủ động tìm hiểu, chiếm lĩnh kiến thức và được hoạt động trực tiếp trong suốt hoạt động đóng vai. HS được trao đổi, giao lưu với GV, với bạn bè, được thể hiện tài năng của mình trước đám đông, được hòa mình vào không khí thoải mái, sôi nổi, thân thiện của lớp học...

2.2.3. Các hình thức dạy học môn LS theo hướng TN ở Trường THPT Chu Văn An

* Tham quan, dã ngoại: Mục đích của tham quan, dã ngoại là để các em HS được đi thăm, tìm hiểu và học hỏi kiến thức, tiếp xúc với các di tích lịch sử, viện bảo tàng... giúp các em có được những kinh nghiệm thực tế, từ đó có thể áp dụng vào cuộc sống; giáo dục

tổng hợp đối với HS như: giáo dục lòng yêu thiên nhiên, quê hương, đất nước, truyền thống cách mạng, truyền thống lịch sử, truyền thống của Đảng, của Đoàn THCS Hồ Chí Minh. Các lĩnh vực tham quan, dã ngoại: công trình công cộng, nhà máy, xí nghiệp; các cơ sở sản xuất, làng nghề; các Viện bảo tàng; Danh lam, thắng cảnh, di tích, lịch sử...

* Hội thi/cuộc thi: Là một trong những hình thức tổ chức hoạt động hấp dẫn, lôi cuốn học sinh và đạt hiệu quả cao trong việc tập hợp, giáo dục, rèn luyện và định hướng giá trị cho tuổi trẻ, đặc biệt là học sinh THPT. Hội thi, cuộc thi tìm hiểu về lịch sử dân tộc, về cuộc đấu tranh, Đoàn thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh, các nhân vật anh hùng của dân tộc... Hội thi, cuộc thi luôn mang tính chất thi đua giữa các cá nhân, nhóm hoặc tập thể, tạo ra hoạt động tích cực để HS cố gắng vươn lên đạt được mục tiêu mong muốn thông qua việc tìm ra người/đội thắng cuộc. Mục đích tổ chức hội thi/cuộc thi LS nhằm lôi cuốn HS tham gia một cách chủ động, tích cực vào các hoạt động tìm hiểu về LS dân tộc, qua đó tạo hứng thú và phát huy tính tích cực, sáng tạo của HS...

* Tổ chức hoạt động câu lạc bộ lịch sử: Là hình thức hoạt động của những nhóm học sinh có cùng sở thích về môn Lịch sử dưới sự định hướng của giáo viên Lịch sử nhằm tạo môi trường giao lưu thân thiện, học hỏi tri thức lẫn nhau giữa các học sinh với nhau và giữa học sinh với thầy cô giáo. Hoạt động của Câu lạc bộ Lịch sử tạo ra cơ hội để HS được chia sẻ những kiến thức, hiểu biết về LS thế giới, LS của dân tộc, LS địa phương mình đồng thời làm phong phú các hình thức học LS trong nhà trường THPT...

3. Kết luận

Dạy học môn Lịch sử theo hướng trải nghiệm ở trường THPT Chu Văn An là quá trình giáo viên sử dụng các phương pháp và hình thức dạy học, phù hợp với đặc điểm và hứng thú học tập của học sinh, giúp HS tương tác với đối tượng học tập để tiếp thu các kiến thức sử học, từ đó góp phần hình thành, phát triển ở học sinh các phẩm chất, năng lực chung và năng lực đặc thù.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Thị Thu Hoài (2018), *Tổ chức hoạt động giáo dục trải nghiệm sáng tạo giải pháp phát huy năng lực người học*, Luận văn ThS Quản lý giáo dục.
2. Hoàng Phê (2012), *Từ điển tiếng Việt*, NXB Từ điển BK. Hà Nội
3. Nguyễn Thị Ngọc Phúc (2018), *“Phát triển năng lực dạy học trải nghiệm cho giáo viên nhằm đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục”*, TC Giáo dục. Hà Nội